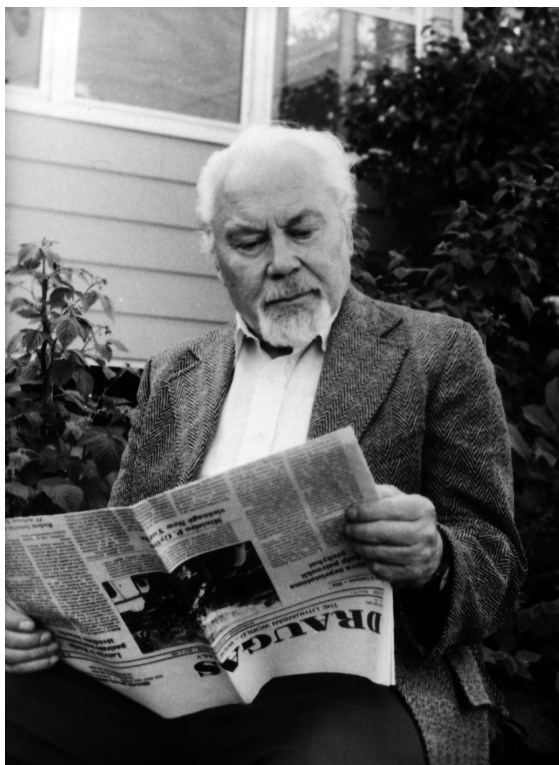

Kur praeita, kur sustota...

Pokalbis su poetu ir buvusiu „Draugo“ Kultūrinio priedo redaktoriumi Kaziu Bradūnu jo 80-mečio proga

– Jūsų vaikystės metai – kas darydavo didžiausią įspūdį: sutikti žmonės, aplinka, gal turėjote mėgstamų knygelių? Iš ko paveldėjote poetinius gabumus? Jūsų tėvų šeima – kokia ji? Jūsų santykis su kaimo, namų aplinka – ar ji „augino“ Jus, ką „pasiėmėte“ iš ten? (Turiu galvoj ir visai priešingą Salomėjos Nėries patyrimą).

– Vaikystėje įspūdį darydavo ir sutikti žmonės, ir aplinka, ir pirmosios perskaitytos knygos. Kuriuo laiku ir kurie įspūdžiai buvo stipriausi, priklausydavo jau nuo aplinkybių. Sakysim, užėina jau pažįstamas pasakorius ir dainininkas elgeta, tai visko besiklausydamas negaliu nuo jo atsitraukti. Ko nors kito tada nematau ir negirdžiu. Vaikišku džiaugsmu ir vaikiška baime buvau prisirišęs prie vestuvinių dainavimų ir prie šermenų giedojimų, o jų plačioje giminėje pasitaikydavo dažnai. Skaitymo laimė apnikdavo, kai iš Alvito mokyklos knygynėlio gaudavau namo parsinešti vaikų laikraštėlį „Saulutė“, iliustruotą dar ir šiandien nepamirštamais Kazio Šimonio piešiniais ir spalvotu (anais laikais!) viršeliu. Šalia pradžios mokyklos vadovėlių pirmąją knygą gavau paskaityti iš kaimynų Eidukių Matjošiaus. O jis knygas imdavo skaityti iš Alvito pavasarininkų kuopos knygynėlio. Ir ta pirmoji mano perskaityta knyga buvo Vinco Krėvės „Dainavos šalies senų žmonių padavimai“. Neišsakomas vaikiškas tos knygos įspūdis pasiliko nepasikeitęs visą gyvenimą, pasiliko ir susižavėjimas jos puslapių iliustracijomis, pieštomis Adomo Galdiko. O kai turėjau padeklamuoti eilėraščių (pasirinktą ne iš vadovėlių) prie mokyklos Kalėdų eglutės, paprašiau motinos, kad ji man Virbalyje nupirktų kokią nors eilėraščių knygutę. Ir vieną dieną motina, grįždama iš Virbalio turgaus, man parvežė Maironio „Pavasario balsus“. Man tos knygos grožybė tada buvo neapsakoma: ir viršelis, pilnas žydinčios pievos, drugelių, ir kaimiško gamtovaizdžio, ir knygos puslapiai, išmarginti nuotraukomis ir piešiniais. Bet svarbiausia – patys eilėraščiai. Juos visus taip ir perskaičiau, dar ne viską sugriebdamas – buvau tada antrame pradžios mokyklos skyriuje. O tai buvo penktoji Maironio „Pavasario balsų“ laida, spausdinta dar 1920 m. Jagomasto spaustuvėje, Tilžėje. Deklamavimui prie mokyklos Kalėdų eglutės iš jos pasirinkau patį trumpiausią eilėraščių rinkinį, kurį perskaičiau.

Jei ką nors iš ko nors paveldėjau, tai tik iš tėvų. Abudu tėvai buvo dainingi ir šnekūs. Abudu jie mėgo namų ir laukų gražumą, jį pamatydavo ir juo rūpinosi. Šeimoje užaugome trys: sesuo Onutė, brolis Juozas ir aš. Du broliukai, Jurgutis ir Jonukas, mirė ankstyvoje kūdikystėje. Su gimtuoju Kiršų kaimu ir su tėviškės rūpesčiais bei darbais glaudaus ryšio niekada nebuvo nutraukęs ligi pat pasitraukimo į Vakarus. O pasitraukėme vėl visa šeima. Ir kiek tėviškė mane jaunystėje visais atvejais augino, tiek išsineštieji įspūdžiai brandino svetimose padangėse. Dėl Salomėjos Nėries, anot jūsų, priešingo patyrimo galėčiau pasakyti tiek: ji bėgo per smėlį, o aš – per arimus. Jos antrosios knygos pavadinimas – „Pėdos smėly“, o mano taipgi antrosios – „Pėdos arimuos“.

▲ „Draugo“ kultūrinio priedo redaktorius Kazys Bradūnas. 1961 m. V. Korkeučio nuotr.

– **Kada pasijutote „rimtu“ poetu?**

– Rimtu ir tikru poetu gal ir nepasijutau, o tik pamačiau, kad aš su poezija jau nesiskirsiu visą gyvenimą, kai Bernardas Brazdžionis man visai nelauktai ir nežinant vieną mano eilėraščių išspausdino jo leistame prestižiniame poezijos žurnale „Pradalgės“ 1935 m. Buvau tada septintos klasės gimnazistas Vilkaviškio gimnazijoje. Kai 1937 m. pradėjau studijuoti lietuvių literatūrą Vytauto Didžiojo universitete Kaune, mano eilėraščius ėmė spausdinti jau ir kultūros žurnalas „Židiny“, redaguojamas dr. Igno Skrupskelio, ir kultūros savaitraštis „Naujoji Romuva“, redaguojamas Juozo Keliuočio. Visa tai tik stiprino tolydžius mano ryšius su poezija.

– Prisiminkite karo metus Lietuvoje ir pokario metus Muenchene: atrodo, jog tai buvo kūrybingas laikotarpis, nes tuo metu išėjo kelios reikšmingos Jūsų knygos?

– Apskritai tai buvo gana sunkus laikotarpis bet kokiai kūrybai: pirmasis bolševikmetis ir vokiečių okupacijos metai. Reikėjo labiau susikaupti universitetinėms studijoms, jų baigimui ir savo galvos išsaugojimui. Vargais negalais vokiečių tada išėjo be jokių okupacinių leidimų pusiau pagrindiniai mano „Vilniaus varpai“ ir „Sakalo“ leidžiamas rinkinys „Pėdos arimuos“. Grįžę bolševikai šį rinkinį spaustuvėje rado dar neįrištą, tai kone visą ištaršė kaip makulatūrą, ir labai nedaug jos egzempliorių yra išlikusių. Pokario metais Vokietijoje išėjo dar trys mano poezijos knygos: „Svetimoji duona“ (1945), poema „Maras“ (1947) ir „Apeigos“ (1948). Išleidžiama ir antroji papildyta laida „Vilniaus varpai“ (1947). Nenorėčiau spėlioti, ar tai buvo kūrybingas mano poezijos kelio laikotarpis, nors literatūros premijomis buvo išskirti du rinkiniai: „Svetimoji duona“ ir „Vilniaus varpai“. O „Apeigose“, man atrodo, pradedu paskui visą mano gyvenimą nesibaigiančius lietuviškos kultūros šaknų poetinius ieškojimus.

– Kitas laikotarpis – Amerikoje, Baltimorėje; norėčiau, kad prisimintumėte gyvenimo pradžią tenai: kas buvo sunkiausia ir kas prasmingiausia?

– Naujas ir neįprastas kraštas visada sudaro ateiviui tam tikrų sunkumų, kol ten priprantama, kol surandama ir sau vieta. Bet visi šie pradžios nepatogumai buvo menkniekis prieš tą džiugų žinojimą, jog pagaliau esi laisvas ir nieko neturi bijoti. Baltimorėje teko išbūti nuo 1949 iki 1961 metų. Tai bus bene literatūriškiausias mano gyvenimo dešimtmetis. Čia parašiau dvi kritikų labai palankiai sutiktas poezijos knygas: „Devynios baladės“ ir „Morenų ugnys“. Čia gimė ir susiformavo mano kartos poetų kūrybos antologija „Žemė“. Ją suredagavau ir ji buvo išleista 1951 m. O žurnalo „Literatūros lankai“ gimtinė irgi yra Baltimorė, jie čia žemininkų buvo redaguojami ir leidžiami 1952-1959 metais. Po to jau 1961 metais persikėlėme į Chicagą ir ten ėmiau redaguoti dienraščio „Draugas“ šeštadienio kultūrinį priedą „Mokslas, menas, literatūra“. Ir tuo darbu užsiėmiau iki 1982 m., iki pensininko amžiaus. Žinoma, metai po metų ten vis būdavo išleidžiamas ir koks nors naujas mano poezijos rinkinys.

– Kūryboje nematyti, kad gyvenimas užjūriuose būtų uždėjęs Jums ypatingą „žymę“. Ar apskritai didžioji dalis lietuvių kultūros Amerikoje buvo tarsi savita, atskira sala?

– Kokia čia išskirtinė žymė galėjo dėl svetimų žemių įtakos manyje atsirasti, kai aš visą laiką jaučiausi savo dvasia iš namų, iš tėviškės, iš Lietuvos niekur neišėjęs. Žinoma, sunkiau buvo visa tai derinti su aplink esančia realiąja kasdienybe. Bet, nesimėtant į kraštutinumus, ir tai dažniausiai pavykdavo be jokio rando, be jokios žymės. Juo labiau, kad tokioje Chicagoje galėjai jaustis lyg kokiam Vilniuje ar Kaune. Dešimtmečius gyvenome lietuviškiausioje Chicagos dalyje – Marquette Parke, kur ir kaimyninė aplinka lietuviška, ir visas buitinis aptarnavimas lietuviškas, ir visos salės, kuriose vyksta įvairiausi kultūriniai renginiai, čia pat. Prisimena operos ir teatro spektakliai, literatūros vakarai ir naujų knygų sutiktuvės, „Poezijos dienos“ pavasarį, solistų ir ansamblių koncertai, didžiosios visos išėivijos dainų ir šokių šventės ir t.t, ir t.t. Ir pasauliniame lietuvių kultūros žemėlapyje visa tai galėtume vadinti jau ne tik sala, bet ištisu žemynu. Tiek ten visko padaryta, ir gerai padaryta bei sukurta, kai tėvynėje buvo pačios juodžiausios, kreivų veidrodžių dienos. Ta išėivijos sala ar žemynas, tie gausūs išėivijos rašytojai, dailininkai, kompozitoriai, įvairūs mokslininkai nepriklausomos Lietuvos polėkio tęstinumą susiejo su laisvojo pasaulio kūrybos keliais, gaudami labai savitai originalų lietuviškos kultūros poslinkį netikėtomis aplinkybėmis. Visa tai šiandien aptarti ir įvertinti jau būtų pats laikas.

– Atkūrus Nepriklausomybę grįžote į Lietuvą; pirmiausia – ar nenusivylėte?

– Šiandien Lietuvoje galima daug kuo džiaugtis ir daug kuo nusivilti. Tik baiminiesi žmogus, kai to nusivylimo lig šiol vis daugėjo. Ir ne tik Lietuvoje. Dabarties pasaulyje jau nė vieno krašto bent poetine prasme negalime pavadinti rojumi. Blogis, kaip kokiam Duererio paveiksle, šuoliuoja per pasaulį, nepaisydamas nei valstybių sienų, nei tautų, neaplenkdamas ir Lietuvos. Vis dėlto tikėkim gėrio pergale – antruoju Lietuvos stebuklu. O į tą mielą Lietuvą su žmona Kazimiera grįžtame kasmet. Bet ilgiau pabuvę vėl pasiilgstam vaikų ir vaikaičių, tada vėl skrendame atgal jų aplankyti. Tik kaip ilgai pajėgsime šitaip skraidinėti?

– Patyrėte ir matėte skaudžių dalykų, bet likote tikinčiu žmogumi. Kaip Jums atrodo, ar tai tokia ypatinga Dievo malonė, ar paties žmogaus nusiteikimas?

– Mąstant ir kalbant apie tai čia daug dalykų susijungia į labai palaimingą vienumą: ir religinės šeimos tradicijos iš kūdikystės metų, ir kryžiais nusagstytas gimtinės gamtovaizdis, ir ankstyvas įsijungimas į moksleivių ateitininkų ir

▲ Kryžius poeto Kazio Bradūno tėviškėje, Kiršų kaime, Alvito valsčiuje, kuriam, kaip ir „Draugui“, jau 100 metų. Pačios tėviškės jau nebėra. Algirdo Girininko nuotr.

studentų šatrijiečių veiklą, na, ir asmenišką įnikimas į gana išrankią filosofinę ir teologinę lektūrą bei į religinės poezijos pasaulines platumas. Kad neliko visa tai tik žmogiško smalsumo tenkinimu, o virto Tikėjimu, yra man tikra Dievo malonės dovana.

Klausimus parengė **Alma Vijeikytė**
„Apžvalga“, 1997 m. vasario 7-13 d.